

PHILIP CONNORS SEZÓNA POŽÁRŮ

Zápisky z požární hlásky
v divočině

DOKOŘÁN

PHILIP CONNORS SEZÓNA POŽÁRŮ

Zápisky z požární hlásky
v divočině

PHILIP
CONNORS
SEZÓNA
POŽÁRŮ

Zápisky z požární hlásky
v divočině

Copyright © 2011 by Philip Connors
Published by arrangement with Ecco,
an imprint of HarperCollins Publishers.
Translation © Jan Chovaneček, 2023

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace
nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem
bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Druhé vydání v českém jazyce (první elektronické).
Z anglického originálu *Fire Season. Field Notes from a Wilderness Lookout*
přeložil Jan Chovaneček.
Odpovědná redaktorka Alžběta Knappová.
Sazba, obálka a konverze do elektronické podoby Michal Puhač.
Vydalo v roce 2023 nakladatelství Dokořán, s. r. o.,
Holečkova 9, Praha 5,
dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz,
jako svou 1245. publikaci (422. elektronická).

ISBN 978-80-7675-158-3

ÚVOD	9
1 DUBEN	23
2 KVĚTEN	79
3 ČERVEN	145
4 ČERVENEC	203
5 SRPEN	251
Poděkování	269
Literatura	271

Pro Marthu

ÚVOD

Ještě před nějakými patnácti lety jsem si myslel, že povolání požárního hláskaře se už dávno odebralo do věčných lovišť, tak jako potulní kovbojové, drobní zlatokopové a další legendy starého a divokého Západu. Pak mě ale kamarádka Mandijane požádala o mou adresu v Missoule ve státě Montana, kde jsme oba studovali žurnalistiku – jeden z nejzbytečnějších oborů v historii vysokoškolského vzdělávání, ale to jsme tehdy ještě nemohli vědět. Mandi mi řekla, že teď bude mít hodně času na psaní dopisů. Po skončení letního zkouškového vyráží do Nového Mexika, kde bude dávat pozor na požáry.

Zaujalo mě to a pocítil jsem lehkou závist; dopisy od Mandi nezklamaly. Její post se nacházel uprostřed rezervace Gila National Forest, na okraji oblasti, která se stala vůbec prvním územím divočiny navrženým k ochraně, dvě stě kilometrů severně od mexické hranice. Z Loco Mountain nebylo podle jejích slov po setmění vidět jediné světlo civilizace. Požární hláska, ve které bydlela, byla místností stojící na kulech s rozlohou sotva patnácti metrů čtverečních. Do nejbližšího obchodu

to měla osm kilometrů pěší chůze po stezce a dalších sto třicet sedm kilometrů autem po lesní cestě. Během čtyř měsíců Mandi navštívilo ani ne dvacet lidí – byli to hlavně lovci na koních a pár turistů prahnoucích po dobrodružství. Romantika vyzařující z jejích dopisů byla téměř nepředstavitelná.

Naše životní cesty se na několik let rozdělily, ale prostřednictvím dopisů jsme zůstali v kontaktu. Já jsem ze školy odešel do New Yorku a poštěstilo se mi sehnat práci v *The Wall Street Journal*. Její dobrodružství pokračovala v Ghaně, Kostarice a Argentíně. Jednou na jaře mi napsala, že je zpět ve Státech a chystá se na další sezónu v Gile, tentokrát na jiné hlásce, šedesát čtyři kilometrů jihovýchodně od Loco Mountain. Věděla, že mám hodně práce, že jsem připoutaný ke své kanceláři v New Yorku, ale přesto mi navrhla, abych si vzal dovolenou a alespoň na pár dní vyrazil do přírody.

Nemusela mě dál přesvědčovat. Strávil jsem až příliš mnoho zbytečného času v městském shonu, a když jsem konečně spatřil krajinu s více než dvaceti horskými pohořími, která jsem nedokázal pojmenovat, s více horami, než na kolik by se dalo za celý život vylézt, byla to láska na první pohled. A že to byl nějaký pohled: krajina ještě rozlehlejší než je území Marylandu, přes 50 tisíc kilometrů čtverečních pouště a lesů a řetězce horských ostrovů nazývaných Madrean Sky Islands, rozprostírajících se na území dvou amerických států a severního Mexika. Během odpolední, kdy byla Mandi na stráži v hlásce, jsem se vydával na výlety skrze letité porosty jedlí a obří háje topolů. V tu dobu jsem si toho ještě nebyl vědom, ale ty topoly vyrostly na jizvách největšího zaznamenaného požáru na Jihozápadě za poslední více než půlstoletí: požár McKnight na svazích pohoří Black Range v roce 1951 spálil přes 20 tisíc hektarů lesa. Největší

část požáru se šířila přes koruny vzrostlých stromů a zapříčinila vyhynutí několika druhů dřevin, které následně nahradily jiné druhy. Tenkrát jsem to sice nevěděl, ale k mým procházkám mě sváděl právě onen požár, přesněji jeho dopady, krása lesa, který vznikl v důsledku ohně.

U našeho vlastního táborového ohýnku se mi Mandi pod hvězdnou oblohou svěřila, že po nějaké době vysedávání v hlásce začala pocítovat neposednost. Chtěla ven, přímo k ohni, vdechovat kouř, cítit žár plamenů – a vydělat si více peněz za přesčasy a rizikové příplatky. Řekla, že její šéf by byl pro, prý jen když se jí podaří sehnat někoho spolehlivého, kdo za ni převezme požární hlásku. Než jsem sestoupil dolů z hor a zamířil k domovu, sám sebe jsem k té práci přemluvil. Pro Mandi byla zárukou má ryzí touha po divočině – atrofovaná po čtyřech letech ve velkoměstě – a já jsem přiletěl do New Yorku, dal výpověď a byl jsem zpět v horách dříve, než nastal další úplněk. O povolání požárního hláskaře jsem nevěděl skoro nic kromě toho, co jsem si přečetl v knihách, ale to, co jsem se dočetl, vypadalo slibně: „Co se týče těla a mysli, není toho příliš zapotřebí, aby se člověk stal požárním hláskařem,“ napsal Norman Maclean. „Je to hlavně o duši.“

Od onoho prvního léta se vracím každý rok, abych seděl ve výšce tří tisíc metrů a čekal na kouř. Většinou vidím sto padesát kilometrů na všechny strany, při dobré viditelnosti rozeznávám hory ve vzdálenosti až dvou set kilometrů. Na východ se rozprostírá údolí řeky Rio Grande ležící v náruči pouště – strohé, nehostinné, poseté keři larey trojzubé, domova živočišných a rostlinných druhů, které se vyvinuly tak, aby dokázaly přežít v krajině s nedostatkem vody. Na sever a na jih se podél pohoří Black Range vlní zalesněná křivka

vrcholů. Na západě meandruje z hor řeka Rio Mimbres, dolní část jejího toku se zelená travinami. Za ním se zvedají další stolové hory a pohoří: Diablo, Jerky, Mogollon. Mírumilovné království, divočina ve své dokonalé symbióze – a můj úkol je spustit poplach, když začne hořet.

Díky osmi sezónám stráveným uvnitř mého zaskleného bidýlka jsem se důvěrně seznámil s podobou těchto pohraničních hor v každý možný okamžik od dubna až do srpna: nemilosrdné jarní větry, kdy vichřice z pouště přesahuje v nárazech sto deset kilometrů za hodinu a občasná náhlá změna počasí pokryje vrchol mé hory sněhem; příslib léta na konci května, kdy se vítr zmírní, vylíhnou se mšice a po zimním spánku se ve velkých hejnech objeví sluněčka; červenové požáry, kdy se blesky suchých bouří propojí s kopci a stolovými horami a zapálí ohně, jejichž kouř nasytí vzduch sladkou vůní hořících borovic; ohromné červencové bouře, kdy anténa syčí jako slanina na grilu a náhlý úder hromu mě donutí ucuknout jako v očekávání rány pěstí; a požehnaná lehkomyšlnost srpna, kdy louky rozkvetou, bystřiny se znovu naplní vodou a deště promění můj svět v tucet různých odstínů zelené. Viděl jsem zatmění měsíce a pouštní bouře a blesky, při kterých mi hrůzou vstávaly vlasy na hlavě. Viděl jsem požáry, jež měly tak vysokou teplotu, že si vytvořily své vlastní klima. Viděl jsem rozpustilou vysokou zvěř na louce pode mnou a borovice, které explodovaly v modré kouli kouře. Jestli je na této planetě nějaké lepší povolání, rád bych věděl jaké.

Tahle práce se za posledních sto let změnila pozoruhodně málo, snad kromě jejího stále většího úbytku. Devadesát procent amerických požárních hlásek bylo vyřazeno z provozu a zůstává jich jen pár set, hlavně na Západě a na Aljašce. Naše

příběhy však budou žít dál i poté, až odejde do penze i ten poslední požární hláškař. Jack Kerouac strávil v roce 1956 jednu sezónu na hoře Desolation Peak v pohoří North Cascades u kanadské hranice a tento zážitek popisuje ve svých dílech *Dharmoví tuláci* a *Andělé zoufalství*. Práci sehnal díky doporučení přítele, básníka Garyho Snydera, který pracoval na dvou hláskách ve stejné rezervaci a napsal o tom několik skvělých básní. Starý vypravěč Edward Abbey byl v 60. a 70. letech 20. století hláškařem hned na několika postech – od národního parku Glacier v Kanadě až po Grand Canyon. Své zážitky popsal ve dvou esejích a z požárního hláškaře udělal hlavní postavu románu *Black Sun*, který měl ze všech svých děl nejraději. A Norman Maclean vložil do své skvělé knihy *A River Runs Through It* částečně autobiografický příběh o jedné sezóně na hlásce v Selway Forest v severním Idaho nad rozvodím Bitterroot Divide.

Na základě jejich pamětí mohu s jistotou tvrdit, že požadavky na pozici požárního hláškaře v divočině dnes zůstávají stejné jako dříve:

- požární hláškař nesmí být slepý, hluchý nebo němý – musí být schopný vidět požáry, slyšet vysílačku a odpovídat do ní;
- musí být způsobilý k extrémní trpělivosti při čekání na kouř;
- musí mít jednu zdatnou ruku na štípání dřeva;
- musí mít dvě statné nohy na výšlap k odlehlému postu;
- musí být obdařen schopností zabavit se;
- musí tolerovat život v blízkosti hlodavců;
- může mít sklony k pyromanii, ale pouze v neparticipační podobě.

Pětkrát až patnáctkrát za sezónu jsem to právě já, kdo spatří nový kouř, a v těchto situacích používám jednu důležitou pomůcku na zaměřování požárů – samozřejmě kromě ostrého zraku, podpořeného kvalitním dalekohledem. Ta pomůcka se jmenuje Osborne Firefinder, tedy Osborneův zaměřovač požárů. Skládá se z topografické mapy, kolem které je otočný kovový kruh se zaměřovačem. Ten umožní určit přesnou polohu – nazývanou azimut – podle stupňů na okraji kovového kruhu, kterých je celkem 360 a počítají se od severu. Poté ještě zbývá odhadnout vzdálenost požáru od vašeho bidýlka. Nejjednodušší způsob, jak ji zjistit, je kontaktovat vysílačkou jinou hlásku a požádat o její azimut, čímž se dají linie triangulačně propojit. Mezi hláskari se používá slovo *cross* a vypadá to asi takto: *Můžeš mi dát cross na ten kouř, co vidím pod mým azimutem 170 stupňů a 30 minut?* Pokud to nelze udělat – kouř je pro kolegu málo výrazný nebo ukrytý za hřebenem –, musíte se spolehnout na svou znalost krajiny. Podle protokolu musíte lokalizovat každý požár ideálně v rámci jedné čtvereční míle podle názvu osady, pohoří a oblasti tak, jak jsou uvedeny na amerických pozemkových mapách.

Nový kouř často vypadá nádherně – pramínek bílý jako pírkó, jediný hořící kmen vyfukující do vzduchu malý prstík kouře. Spatříte ho dříve, než dostane své jméno. Ba co víc, jste to právě vy, kdo ho pojmenuje, poté co určíte jeho přesnou polohu a zavoláte to na dispečink. Snažíme se jim dávat jména podle nejbližší významné lokality – kaňonu, vrcholu nebo pramene –, ale často je v tom i trocha poezie. Během jedné sezóny může být více požárů v lokalitě Drummond Canyon; jsem si toho vědom, takže první pojmenuji Drum Fire, druhý World Fire a v rukávu mám stále možnost pro třetí

požár, který pak mohu nazvat Drummond. Nebo vzplane požár v kaňonu Railroad, kde už ale ve stejné sezóně hořel Railroad Fire (železniční požár). Takže bude přijatelný třeba název Caboose (služební vagon).

Život na hlásce je tedy směsí monotónnosti, geometrie a poezie, se zdravou dávkou lehkomyšlnosti a nečinnosti. Je to život, který vyzývá k hospodárnosti, soběstačnosti a důvěrné obeznámenosti s počasím a divokými zvířaty. Jsme placeni, abychom se stali mistry v umění samoty a byli tak svobodní, jak jen pracující lidé mohou být. Být sám na takovém místě a takovým způsobem však neznamená být osamělý. Naopak – cítíte jakýsi druh důstojnosti. I na okolních vrcholech najdete hlásky s úchvatnými výhledy na krajinu rozprostírající se pod nimi – v Gile je jich přesně deset –, ale žádná z nich není taková, jako ta má. Důstojnost a jedinečnost: to jsou jedny z požehnání samotářského života ve výšinách.

Nedělám si žádné iluze, že naše práce potrvá věčně. Někteří úředníci z lesní správy (United States Forest Service; USFS) předpověděli, že s příchodem lepších vysílaček, sofistikovanějších satelitů a dronů budeme během jednoho desetiletí nadbyteční – věčný sen technofetišistů. Zatím jsme však nenahraditelní, protože Gila je tak členitá, že přímá komunikace mezi týmy v terénu a dispečinky je v některých místech nemožná. Pro lidi v terénu, ať už jde o hasiče, značkaře či ochránáře, jsou hlásky často jediným možným spojením s okolním světem. Stejně důležitá je také skutečnost, že jsme i nadále mnohem levnější než stálý dohled z oblohy. Přesto nemůže být pochyb o tom, že vykonáváme profesi, která prožívá svůj soumrak.

Během své služby v Gile jsem se stal svědkem pozoruhodného obratu v tom, jak USFS přistupuje k místní krajině. Po celá tisíciletí tady plály požáry bez snahy je nějak omezovat. To se změnilo na začátku 20. století právě s příchodem USFS, kdy vláda začala používat veškeré nástroje a techniky boje proti tomu, koho považovala za největšího nepřítele. Téměř od samotného zrodu USFS bylo vše podřízeno neústupnému cíli: každý požár musí být uhašen ihned po jeho odhalení. V roce 1934 byl tento cíl definován v takzvané taktice desáté hodiny dopolední, tedy snaze dostat nově objevený požár pod kontrolu do desáté hodiny ranní, a pokud se to nepodaří, do desáté hodiny následujícího dne a tak dále. Toto zůstalo pravidlem u všech lesních požárů na Západě po dobu několika následujících desetiletí. Na konci 60. let si však začali ekologové i příslušní úředníci uvědomovat, že filozofie naprosté eliminace všech požárů ohrožuje celé ekosystémy. Vytvořila se totiž velká zásoba paliva – troudu připraveného k explozi.

Tady v Gile se oheň odnepaměti projevoval v podobě požárů o nevysoké teplotě, které se šířily při zemi skrz traviny a přes otevřené borové savany, požárů, jež se živily palivem nízko nad zemí, ale nezasáhly vzrostlé lesní patro. Vracely se v průměru jednou či dvakrát za desetiletí zhruba do roku 1900. Pak se v souvislosti s intenzivní pastvou dobytka a absencí požárů na loukách rozmnožily borovice a jalovce; v místech, kde rychle se šířící pozemní požáry kdysi udržovaly jejich semenáčky na minimu. (Nejopatrnější vědci rychle poukáží na to, že svou roli v kolonizaci borovic a jalovců mohlo sehrát také klima.) Borovice pokryly svými hustými porosty střední nadmořské výšky tam, kde kdysi vždy v intervalu dvou až osmi let přicházely požáry. Ve vyšších nadmořských výškách jsou

dopady eliminace požárů méně patrné, protože pásmo jehličnatých kosodřevin dříve lehávalo popelem jednou za sto až tři sta let. Zdá se, že můžeme bezpečně tvrdit, že absence požárů znamenala ústup topolu, kterému se dařilo na plochách narušovaných ohněm. A nikdo už dnes nezpochybňuje skutečnost, že v důsledku militaristické ideologie, která po většinu 20. století považovala oheň za nepřítele lesů, začaly plát požáry ke konci onoho století se stále větší intenzitou a na stále rozlehlejších oblastech Západu.

V 70. letech začala malá skupina hasičů v Gile – zpočátku váhavě – zkoušet opačný přístup, než bylo tři čtvrté století staré dogma USFS. Hasiči zkoumali dopady politiky potlačování požárů a ptali se, zda by pro zdraví lesa mohl být přínosný návrat ohně. Jejich metoda spočívala v tom, že ke konci sezóny – poté, co příchod dešťů snížil riziko rozsáhlejšího šíření – nechali některé požáry hluboko v divočině hořet. A výsledky byly slibné. Les ukázal schopnost neuvěřitelné regenerace, zelené výhonky travin vyrašily z popela během několika týdnů, či dokonce dnů. Potůčky, které léta netekly, začaly znovu zurčet, protože už nebyly zahrazeny nepřirozeně nahromaděnou vegetací. Tyto experimenty dodaly hasičům sebevědomí, takže postupně nechávali některé požáry hořet i o něco dříve v sezóně a zkoušeli různé druhy přírodního paliva, od polo pouštních travin přes savany s borovicí ponderosou až po vícedruhové jehličnaté lesy.

Dnes bychom si asi jen stěží dokázali představit, jak radikální vzhledem k tehdejšímu převládajícímu smýšlení v USFS ty první pokusy byly. Jenže úspěch těchto experimentů způsobil, že si toho všimli i ostatní. V roce 1978, na základě prvních výsledků z Gily a ze Selway-Bitterwood v severních Skalisticích

horách (dvou rezervací, které s touto metodou začaly), USFS svou politiku desáté hodiny dopolední oficiálně zrušila.

To, co se poté odehrálo, se podobá reintrodukci druhů. Oheň si můžeme představit jako ohrožený druh, který se po téměř jednom století nepřítomnosti snažíme vrátit do krajiny, jež se vyvinula právě jeho prostřednictvím. V samém srdci Gily jsou dvě oblasti, které jsou zasaženy bleskem v průměru třicetkrát ročně, ač představují pouze jednu čtvrtinu z celkové rozlohy 13 350 km² této lesní rezervace. Co se týče množství blesků ve Spojených státech, překonává Jihozápad pouze západní pobřeží Floridy, avšak tam jsou bouře doprovázeny mnohem vydatnějšími dešti. Spojte si četnost výskytu blesků se suchým klimatem a pochopíte, proč je tato americká krajina nejvíce náchylná k požárům. Během mých osmi sezón na vrcholu hory jsme měli v průměru dvě stě požárů za sezónu, což je ve srovnání s údaji z 20. století nízké číslo. V současné době se každoročně nechává několik požárů zažehlých bleskem hořet po dobu týdnů až měsíců, někdy i na ploše desítek kilometrů čtverečních. Většinou se jedná o neškodné požáry šířící se těsně nad zemí, kde pohlcují palivo v podrostu, které se tam za několik desetiletí nahromadilo. Občas kvůli nim lehne popelem i vzrostlý les a tím se vytvoří mozaika otevřených luk. Dokonce i ty nejintenzivnější požáry doprovázené apokalyptickými výjevy černého kouře valícího se do výšky několika kilometrů mají své opodstatnění. Ač se zdají být ničivé, předznamenávají zrod topolů a dubů, které využijí příležitosti k sukcesi vlastních lesních společenstev přirozených pro tento typ krajiny, k sukcesi, kterou do velké míry předurčuje právě oheň. Nikdo nemůže s jistotou říct, které požáry by se měly uhasit a které by se měly nechat hořet. Hasiči dodnes

likvidují přes devadesát procent všech požárů, jež tady vzniknou. Experiment pokračuje dál a je to stejnou měrou umění jako věda. A mně se poštěstilo, že mám na tohle představení sedadlo v první řadě.

Poslání požárního hláskáře se vyvíjí ruku v ruce s naším chápáním přirozené funkce ohně. Už nejsme jen pouhým prvním poplašným zařízením, jež hlásí autoritám výskyt rušivé síly, aby se následně muži a ženy snesli na padácích z vrtulníků a rozdrtili ji. V současnosti spolupracujeme s „manažery požárů“ a se specializovanými týmy na „řízené požáry“: zatímco si oheň odvádí svou odvěkou práci, udržujeme rádiový kontakt se skupinami v terénu, nabízíme svůj pohled shora, sledujeme směr šíření požárů, které se mohou rozrůst na desítky či stovky čtverečních kilometrů. Například v roce 2003 jsem pozoroval požár v srdci Gily, který za dva měsíce spálil asi 40 tisíc hektarů. Tyto požáry, po tři čtvrtiny století považované za zhoubné vetřelce v křehké krajině, jsou nyní vítány, a dokonce podporovány – minimálně zde v Gile. Požáry například na okrajích Salt Lake City, kde je prioritou ohled na životy a majetek, to už je jiná záležitost.

Žádný z těchto experimentů s lesními požáry by nebyl možný, kdyby se krajina nezachovala ve stavu blížícímu se její původní podobě. Mám to štěstí, že z vrcholu své hory pozoruji zemi, jež má z hlediska historie americké ekologie obrovský význam: Gila Wilderness byla prvním územím na světě, které bylo cíleně ochráněno před příchodem veškeré mechanizace. Toto ustanovení bylo z velké části výsledkem snahy jedné z nejdůležitějších amerických postav počátku dvacátého století, spisovatele a ochránáře jménem Aldo Leopold. Mnozí učenci považují jeho posmrtně vydanou sbírku esejů *Obrázky*

z chatrče a rozmanité poznámky za bibli americké ochrany přírody a o Leopoldovi se často hovoří jako o prorokovi. Jako většina lidí přitahující podobná označení Leopold přišel s poselstvím, které bylo radikální a náročné, i když ho vyjádřil s takovou mírou aforistické krásy, která téměř nemá v americké literatuře o přírodě obdoby. Aby k takovému stylu dospěl, nemluvě o morální hloubce jeho textů, musel strávit celý svůj život detailním pozorováním, hlubokým přemýšlením a ochotou měnit své smýšlení, pokud se jeho představy ukázaly jako příliš nedostatečné na to, aby dokázaly uchopit složitost přírody. Přestože Leopold bývá často spojován se státem Wisconsin, kde prožil posledních dvacet let svého života, bylo to tady na Jihozápadě – na území rozkládajícím se od Rio Charma v severním Mexiku jižně od Gily a na západ přes Arizonu až po Grand Canyon –, kde se Leopold odnaučil věřit většině toho, co kdysi považoval za samozřejmé a co ho učili o vztahu člověka a země. V této rozlehlé a vyprahlé krajině, která zahrnuje čtyři z šesti vegetačních zón, vytvořil svůj vlivný argument ve prospěch divoké přírody. Mělo to obrovský dopad na americkou krajinu, a především na ten pás země, který pozorují z oken své hlásky.

V roce 1924 Leopold, tehdy jako pomocný regionální lesník v Novém Mexiku a Arizoně, zakreslil do mapy zahrnující čtyři pohoří a prameny řeky Gila čáru. Za touto linií neměl být povolen žádný motorizovaný ani mechanizovaný prostředek. V roce 1980 byla podél hranic tohoto území vyhlášena další chráněná oblast bez sjízdných cest a na jeho počest ji pojmenovali Aldo Leopold Wilderness. Těchto 800 km² leží podél východních a západních svahů pohoří Black Range, od jeho úpatí až do přilehlých meset. Domnívám se, že je to